

CROATIAN WITH OR WITHOUT GRAMMAR

Vesna Požgaj Hadži, Maša Plešković and Tomislav Čužić
Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Slovenija

ABSTRACT

Teaching Croatian as a foreign or second language still lacks a systematic theoretical and methodological approach to presenting grammatical content. Therefore, the purpose of this paper is to analyze noun morphology in beginner level textbooks for Croatian as a foreign language in regard to a) the order of presentation and b) didactic and methodological presentation of cases. The results of comparative analysis show that textbooks are moving toward the communicative approach. However, the structuralist approach has not yet been abandoned. The order of presentation of cases is no longer traditional. Rather, it is based on communicative needs. The differences in methodology (the presentation of grammar rules, grammar overviews, text and tasks interrelation, etc.) stem from different concepts of the textbooks. The authors conclude that what lacks in teaching Croatian as a foreign or second language is a Threshold Level for Communication in Croatian as well as a concept on guidelines for future research at national level.

Keywords: *grammar, Croatian as a foreign language, noun morphology, cases, textbook*

INTRODUCTION

When considering the four types of grammar, that is the linguistic, normative, didactic or pedagogical and the grammar of acquisition, Goetze (1990, p. 129) is right to say that the first two are not appropriate for foreign

language teaching, unlike the didactic grammar which he sees as a sort of a filter of “scientific and normative descriptions of language from the aspect of didactics and the psychology of learning”. Didactic grammar is focused, among other things, on language use (communication) as opposed to knowing and reproducing rules, thus giving due attention to all language functions and various language activities. Goetze (1990) points out that didactic grammar adjusts itself to varying values of the learner, such as age, first language, sociocultural background, proficiency level, motivation and so on.

Grammar, seen as the skeleton of language, is not a phenomenon that can be avoided in language learning, especially not with inflected languages such as Croatian. Bearing in mind that didactic grammar is, considering the medium of presentation, mainly a textbook grammar, the problem that arises, and the way to its solution, is appropriate structuring of grammatical content in the curriculum, textbooks and teaching with regard to some of the aforementioned varying values (variables), especially to the language proficiency level. It is important to note that grammar should not serve a purpose in itself, but should be incorporated into wider communicative patterns, which is the key point of didactic grammar.

GRAMMATICAL CONTENT IN THE TEXTBOOKS FOR CROATIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Linguistic and glottodidactic research of Croatian as a foreign language is relatively new. Despite important insights in the field, a grammar handbook of Croatian for foreign learners has still not been published.³ A special problem for Croatian as a foreign language is the fact that we do not have a *Threshold Level for Communication in Croatian*⁴ which would define a

³ Here we refer to grammars such as *Kratka gramatika hrvatskosrpskog književnog jezika za strance* (A Concise Grammar of Croato-Serbian for Foreign Learners) by Josip Hamm (1967) and, for example, *Gramatika srpskog jezika za strance* (A Grammar of Serbian Language for Foreign Learners) by Ivan Klajn (2006) – these grammars do not take first language into consideration.

⁴ *Threshold Level* is a framework for B1 level in language teaching. The name of the framework for B1 level marks a *threshold*, a *boundary* between the possibilities of an elementary (A) and an independent foreign language user (B). It entails a detailed list of micro-functions (seeking and giving information, informing, enquiring, etc.), grammar forms, typical phrases and vocabulary appropriate to B1 level and sufficient for basic communication among non-native speakers of Croatian (Nazalević and Korajac, 2010).

grammatical minimum for the beginner level of language learning, as well as for more advanced levels. Thus, non-native speakers learning Croatian rely only on traditional grammars written for native speakers and/or on available textbooks and handbooks adapted to foreign language teaching. Learning and teaching grammar patterns is a precondition of communication in Croatian and some basic grammar rules need to be acquired at beginner level. Therefore, the question is how to present grammatical content in the curriculum, textbooks and teaching. A foreign language speaker is expected not only to have linguistic knowledge at the level of grammatical norm, but also to possess communicative competence. That is why grammatical approach, meaning the acquisition of the so-called declarative knowledge of grammar, is being increasingly abandoned in favor of acquiring communicative competence, by native as well as non-native speakers. For non-native speakers, the acquisition of noun (and verb) morphology proves to be the most difficult. Since approaches to teaching this grammatical content in Croatian as a foreign language differ from those in teaching Croatian as a first language, the following section of the paper offers an overview of published research on teaching noun morphology.

NOUN MORPHOLOGY IN PUBLISHED RESEARCH

Calling for noun declension to be presented by case endings for each of the seven cases rather than by declension type or noun gender, Jelaska (2005) suggests a shift from traditional grammars in which declension is presented for each of the four types of nominals according to the traditional order of cases (NGDAVLI⁵). Similar approach is advocated by Udier, Gulešić-Machata and Čilaš-Mikulić (2006) who talk about in-depth and surface cases and associate the semantics of cases with grammar. They believe a solely semantic approach would be unreasonable because learners would have to acquire several case endings to express one meaning and thus would not avoid grammatical approach. The authors' rich teaching experience showed that the NALDIGV order of cases is more effective than NGDAVLI in teaching foreign speakers at beginner level. However, the authors describe and explain only the roles of cases they find basic⁶, leaving out its other roles.

⁵ NGDAVLI stands for seven grammatical cases in Croatian language: nominative, genitive, dative, accusative, vocative, locative, instrumental

⁶ The paper is based on research conducted for the purpose of designing curriculum at Croaticum – The Center for Croatian as a Second and Foreign Language at the Faculty of Philosophy, University of Zagreb.

Newer approaches to the order of teaching cases are in part also based on the results of corpus research which show that, considering frequency as criteria for selecting grammatical content, nouns of *a*- and *e*-declension occur most frequently in text (Cvikić and Jelaska, 2007) and the most frequent cases are N followed by A and G; those three cases make up for about 80% of cases in a text (Kolaković, 2007). According to the same research, V is the rarest case and the frequency of other oblique cases depends on text type⁷. According to the representation of case roles (Bašić and Jelaska, 2010), N and G are again the most frequent forms of inflected words, followed by A, L, I and D. The principles of teaching cases are discussed in other papers (Novak Milić, 2002; Cvikić and Jelaska, 2003; Hržica, 2005; Jelaska and Cvikić, 2005; Jelaska, 2006a; Jelaska, 2006b; Češi and Jelaska, 2007), but despite insights from these researches, we still do not have a systematic approach to noun morphology for Croatian as a foreign language.

NOUN MORPHOLOGY IN TEXTBOOKS FOR CROATIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Research problem and aims

Although the role of grammar in language teaching methodology has changed (some approaches have entirely ruled it out), today it is considered as a “means” of establishing communication. In order to provide an answer to the question of the interrelation between communication and grammar in teaching Croatian as a foreign language, it is necessary to analyze which grammatical content, and in what way, is presented in the textbooks for Croatian as a foreign language – this paper focuses on the analysis of noun morphology. To acquire the system of cases it is necessary to acquire declension types, endings, sound changes in certain word forms and syntactic meanings and functions of certain

⁷ The same results, regarding the N, A and G cases of nouns, were obtained in three previous researches of Croatian as a foreign language (Jelaska and Kovačević, 2001; Jelaska, Kovačević and Anđel, 2002). It is interesting to note that the new order (NAGDLIV) in teaching cases to native speakers is proposed in the national curriculum (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*) from 2006. All cases except N changed their position and from total of 12 approved textbooks, 7 use the old order and 5 use the new order of presentation (Bjedov, 2009). Several papers provide evidence in favor of the new order (Jelaska, 2006a, b; Češi and Jelaska, 2007).

cases. Therefore, in the presentation of the system of cases several linguistic levels intertwine: phonological, morpho(no)logical, syntactic, lexical and semantic. It is because of the complexity of learning/teaching the system of cases in Croatian, especially for speakers of non-Slavic languages, that we were interested in the way it is presented in the textbooks for Croatian as a foreign language, particularly at beginner level. We only took explicit presentation into consideration (by implicit presentation we understand a grammatical unit appearing in the text but not presented in terms of grammar in the unit in which the text appears). The aim of the paper was to analyze noun morphology from the aspect of: a) the order of presentation of cases in beginner level textbooks for Croatian as a foreign language⁸ and b) didactic and methodological presentation of cases in textbooks (methodological instruments). We started with a presupposition that, despite the fact that most textbooks are described as communicative, grammatical content still has many (or even too many) structuralist elements, i.e. elements which are not communicative enough.

Research corpus

The analysis included eight beginner level textbooks (see list in Corpus) for learning Croatian, five of which were published in Croatia and the three published abroad were written for speakers of non-Slavic languages. Grammatical content is included in textbooks or grammar handbooks, and tasks for practicing grammatical structures are found in workbooks or textbooks themselves. In terms of whether a textbook was published alone or with an accompanying handbook with which it forms a complete set, there are several combinations:

- o a textbook which includes a presentation of grammar rules and grammar exercises, without a workbook: *Elementary Croatian, Učimo hrvatski 1, Colloquial Croatian, Sretan put*
- o a textbook (with communicative exercises, without grammar rules) and an overview of grammar with exercises: *Horvát nyelv alapfokon*
- o a textbook with a presentation of grammar rules and a workbook with a grammar overview at the end: *Hrvatski za početnike, Razgovarajte s nama*

⁸ Due to page limits the analysis of declensions and their order in the textbooks has been omitted.

- o a textbook with grammar exercises and a grammar handbook, without exercises: *Dobro došli 1*

This overview itself shows the importance of grammar at beginner level. In morphologically (grammatically) developed Croatian language it need not even be questioned whether grammar should be taught, i.e. whether grammatical content should be presented in textbooks for Croatian as a foreign language, but to what extent, in what order and in what way it should be presented and approached in terms of methodology.

RESULTS AND DISCUSSION

The order of presentation of cases

Different textbooks for Croatian as a foreign language vary in their approach to noun morphology. In an attempt to adapt it appropriately to learners at beginner level, especially to speakers of analytical languages, methodology can, to a greater or lesser degree, depart from traditional approaches. One such approach refers to the order of presentation of cases. Let us look at the results of the analysis:

Table 1. The order of cases in the textbooks for Croatian language

Textbook	The order of cases						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Učimo hrvatski 1	N	G	L	A	D	/	/
Dobro došli 1	N	G	A	L	D	I	V
Hrvatski za početnike	N	A	L	D	I	G	V
Razgovarajte s nama	N	A	L	V	D	I	G
Elementary Croatian 1	N	G	D	A	V	L	I
Colloquial Croatian	N	V	A	G	D	L	I
Sretan put	N	A	G	V	L	I	D
Horvát nyelv alapfokon	N	A	G	L	I	V	D

As can be seen in Table 1, **nominative**, a case of canonical form of nominals, has an indisputable status of the first case. It is in this form that words appear in dictionaries and are acquired because its function is to name things (Silić and Pranjković, 2005). Therefore, N is introduced as the first case in all of the analyzed textbooks. Analyses of case representation in written and spoken texts (Kolaković, 2007; Bašić and Jelaska, 2010) showed

that N occurs more often than other cases, so that too is an argument that supports the claim. It is interesting to note that N pl. is not explicitly mentioned – rather, what authors discuss is plural, long plural and so on, referring exclusively to the form in N pl. (for example in *Hrvatski za početnike*).

In accordance with the traditional order of cases, **genitive** as the second case is presented after nominative in three textbooks: *Učimo hrvatski 1*, *Dobro došli 1* and *Elementary Croatian*. In other textbooks it is presented later, most often by only several of the many roles that it has. In *Sretan put* and *Horvát nyelv alapfokon* it comes after A thus being the third case. In *Colloquial Croatian* it is presented after V and A as the fourth case. In *Hrvatski za početnike* it appears and is explicitly dealt with as the sixth case, whereas it surfaces implicitly in the first unit in the following phrase: *ja sam iz + G* (*I am from + G*). In *Razgovarajte s nama* it is the seventh case. The authors of the last two textbooks present G after other oblique cases because of the complexity, discord and incoherence of its roles, positioning it away from N. Genitive is the case with the widest and most general meaning. Its position is opened up by the greatest number of prepositions, more than all other cases together; according to Silić and Pranjković (2005), G comes with 83 prepositions, 46 of which exclusively with G.

The differences between traditional grammars and the presentation of cases in textbooks for foreign learners can also be seen in regard to **dative**. Only one textbook (*Elementary Croatian*) assigned third position to D, as in traditional grammars, whereas other textbooks put it somewhere else down the list. In *Hrvatski za početnike* it takes fourth position, in *Učimo hrvatski 1*, *Dobro došli 1*, *Razgovarajte s nama* and *Colloquial Croatian* it is the fifth case and in *Sretan put* and *Horvát nyelv alapfokon* it is presented as the last case. Because D is formally, if not even functionally, the same as L, in *Dobro došli 1* both cases are presented in the same unit.

What we notice is the tendency in textbooks to “move” **accusative** toward N. Two textbooks published in Croatian, *Hrvatski za početnike* and *Razgovarajte s nama*, and two published abroad, *Sretan put* and *Horvát nyelv alapfokon*, put A immediately after N. Two more textbooks (*Dobro došli 1* and *Colloquial Croatian*) present it as the third case, which is still further up the list than in traditional grammars. Arguments for putting A in the second position in teaching Croatian morphology are based primarily on its frequency (Jelaska and Cvikić, 2005), i.e. on the communicative premise. As a direct object and the case of directiveness, A is very frequent. Another interesting argument in favor of moving it up the list is the principle of simplicity; for example, Jelaska and Cvikić (2005) believe A is the easiest case

to learn because foreign learners need to acquire only two case endings in singular.

As a case that appears rather rarely in communication, **vocative** is most often presented near or at the end of the list in beginner level textbooks, which is further down the list than in traditional declension paradigm. In *Horvát nyelv alapfokon* it is presented as second to last, in *Dobro došli 1* and *Hrvatski za početnike* as last and in *Učimo hrvatski* it is not explicitly presented at all. In *Razgovarajte s nama* and *Sretan put* it is the fourth case.⁹ It is interesting to note that the British textbook *Colloquial Croatian* places it right after N. This is probably in line with the communicative approach because V is primarily used in greetings and cultural patterns of addressing – it is therefore the most independent case from a syntactic standpoint. It serves to establish communication, i.e. to ask the interlocutor to participate in the communicative act (Silić and Pranjković, 2005).

As the comparative analysis shows, **locative** is another case which has moved up on the textbook list of presentation of cases in regard to the traditional order of cases. In *Hrvatski za početnike* and *Razgovarajte s nama* it is explicitly presented as the third case, whereas in *Dobro došli 1* i *Horvát nyelv alapfokon* it is the fourth. In *Sretan put* it takes the fifth position and in *Colloquial Croatian* and *Elementary Croatian 1* it takes the sixth position just as in traditional grammar. Because the case is exclusively tied to prepositions, textbooks give prepositions that it accompanies, and these are most frequently given with its basic, spatial meaning.

Moving up the list also applies to **instrumental** which is the fifth case in two textbooks (*Horvát nyelv alapfokon*, *Hrvatski za početnike*), the sixth case in three textbooks (*Dobro došli 1*, *Razgovarajte s nama* and *Sretan put*) and the seventh case in two textbooks (*Colloquial Croatian* and *Elementary Croatian 1*). Although instrumental, considering syncretism in plural forms, can be taught alongside D and L, it is near the end of the list in most textbooks.

We can conclude that the approach to declension by cases (each case is presented in every gender and in both numbers) is characteristic of most textbooks, whereas the approach by gender is present only in *Elementary Croatian*. This textbook gives a structuralist presentation of the system of cases via complete paradigm for every gender, which is not appropriate for beginner level of language learning. Despite the fact that all but one textbook (*Elementary Croatian*) departed from the traditional order

⁹ Textbook *Razgovarajte s nama* follows on from *Hrvatski za početnike* where V is the last case.

in presenting individual cases, in table paradigms of grammar overviews at the end of the textbooks, cases are presented in the NGDAVLI order. This can be explained as a result of the influence of traditional grammar and justified by the lack of a grammar for foreign learners. Because learners can rely only on grammars for native speakers in their study, it is understandable that grammar overviews in textbooks for non-native speakers retain the same order.

Furthermore, most textbooks when covering *a*- and *e*-declension in a single unit present one case with singular and plural endings for every gender, and if two or more cases are presented, it is for the purpose of differentiating the roles of individual cases (for example, G vs. A, A vs. L, L vs. D). In declension of feminine nouns ending in a zero morpheme, i.e. in *i*-declension, authors move away from a communicative to a structuralist approach because every case is given in its entirety, probably because of the simplicity of the paradigm. Apart from endings for I singular of those nouns, which has several allomorph forms, the rest of the paradigm is not difficult to acquire.

METHODOLOGICAL INSTRUMENTS¹⁰

Grammatical content in textbooks is presented in different ways both technically and visually. In some, the content is in the form of rules, in some it is presented in tables, and in some textbooks the authors use illustrations. Most of the analyzed textbooks base grammatical content on linguistic and methodological templates, i.e. texts (more or less convincing and mostly unauthentic dialogue forms which simulate communicative approach) or activities listed in tasks. Grammatical content is sometimes pointed to right after the title of a unit, for example *In this unit we will look at (Colloquial Croatian), Language points (Colloquial Croatian) or We will learn/We will revise (Razgovarajte s nama)*, but more often it is given after the main text.

Grammar rules are most frequently explained explicitly and are often graphically highlighted, for example with a glagolitic letter G (*Učimo hrvatski*), with the title *Grammar (Hrvatski za početnike, Razgovarajte s nama) or Revision: grammar (Razgovarajte s nama)*. They are presented as

¹⁰ Although the methodological instruments for textbooks of Croatian as a foreign language should be a separate topic, we will take a brief look at some of its features in the analyzed corpus.

brief schematic overviews and highlighted in a certain color (for example, case endings) or presented in shaded tables. Textbooks published abroad mainly rely in terms of concepts and methodology on the structure of grammars for native speakers and therefore some of them do not introduce rules on cases gradually, but rather present at once all cases (*Elementary Croatian*) or all the particularities of the declension type (*Sretan put*). Every textbook covers *a*- and *e*-declension (entirely or partly) in all cases, whereas *i*-declension is covered in only some of the textbooks (*Hrvatski za početnike*, *Dobro došli 1*, *Elementary Croatian*). The rules, which mostly concern only case endings, are followed by examples of usage presented by simple sentences. They point to syntax and the meaning of cases. However, even that is sometimes excluded so, for example in *Horvát nyelv alapfokon*, the presentation of L does not have any examples for plural forms.

Grammar overview at the end of the textbooks or in special grammar handbooks which accompany the textbooks offer an overview of grammatical content covered in the units, and thus the system of cases is presented in complete paradigms in the order used in traditional grammars. The shift from structuralist teaching is best seen in the grammar supplement of the textbook *Razgovarajte s nama*. It starts with the section on the roles of cases, continues with tables that give not only case endings and case questions but also verbs, adverbs and prepositions that each of the cases accompanies, and ends with examples.

Despite the tendency of the textbooks to move towards the communicative approach, the structuralist approach has often not been overcome, which is most obvious in exercises and tasks that are set outside the context or the theme of the text and the unit. Grammatical content that appears in a certain lesson does not return to the text in the exercise but to the sentence, disregarding thus the principle that the grammatical unit in the text, which is explicitly covered, should return to a new text in the exercise.

CONCLUSION

Cases, i.e. noun morphology, were used to analyze approaches to grammatical content in beginner level textbooks for Croatian as a foreign language. What can be concluded is that there is a noticeable move towards the communicative/functionalist approach and, partially, a shift from the structuralist approach. This is in line with the proposition of graduality in the didactic grammar which takes the communicative principle in consideration.

The order of cases no longer succumbs to the scheme of the traditional structuralist grammar because the presentation stems from communicative principles. The order of cases is presented in the same way as in traditional grammars in only one textbook, whereas in other textbooks the order is based on different principles.

The analysis also showed significant differences in the concepts of textbooks, which is understandable considering that they were created based on actual needs of various institutions where the status of Croatian language and the number of classes differ, and it was in line with this that grammatical content was selected and presented. That is why some textbooks give an overview of relatively simplified grammar rules which are most often based on grammars for native speakers, with actual needs of their users thus taking the second place. Apart from that, we need to be aware of the fact that it is impossible to design a universal textbook which would address all the needs of learning/teaching Croatian at home and abroad (let us just mention, for example, the difference between non-Slavic and Slavic languages with students coming from the latter context with a high level of understanding and passive knowledge when they start learning Croatian).

It is unquestionable that teaching Croatian as a foreign language needs a *Threshold Level for Communication*, as well as a grammar and/or a handbook for non-native speakers which could address the communicative needs of a wide range of users. Apart from that, it is necessary to develop guidelines for future research on the principles of systematic, planned and joint efforts of all those working in the field of Croatian as a foreign language (which is what we have been pointing to for a long time). That is why we hope the results of the analysis presented in this paper will be of use to future authors of textbooks for Croatian as a foreign language.

REFERENCES

- Bašić, M. i Jelaska, Z. (2010). Zastupljenost padežnih značenja u hrvatskome jeziku. U L. Cvikić (ur.), *Međunarodni suradni skup Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe* (str. 218235). Zagreb: NZZ.
- Bjedov, V. (2009). Prihvaćenost novoga poretka poučavanja padeža. *Lahor*, 1 (7), 2458.
- Cvikić, L. i Jelaska, Z. (2003). Poučavanje imeničke sklonidbe u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika. U D. Stolac, N. Ivanetić i B. Pritchard (ur.),

Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici (str. 167177). Zagreb Rijeka: HDPL.

Cvikić, L. i Jelaska, Z. (2007). Morfološka raslojenost imenica u svjetlu inojezičnoga hrvatskoga. *Riječ* 13 (2), 6678.

Češi, M. i Jelaska, Z. (2007). Poučavanje gramatike i oblikovanje nastavnoga sata: primjer obrade sklonidbe padeža. U M. Češi i M. Barbaroša Šikić (ur.), *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama* (str. 110118). Jastrebarsko: Slap i Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

Goetze, L. (1990). Uloga gramatike u nastavi stranog jezika : razmišljanja na temu 'Njemački kao strani jezik'. *Strani jezici* 19 (3), 127133.

Hamm, J. (1967). *Kratka gramatika hrvatskosrpskog književnog jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga.

Hržica, G. (2005). Padežni sustav u priručnicima za strance. U Z. Jelaska (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 235–244). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelaska, Z. (2005). Padežni sustav hrvatskoga U Z. Jelaska (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 144–151). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelaska, Z. (2006a). Deset razloga za novi redosljed padeža. *Metodički profili*, 2 (1), 28–30.

Jelaska, Z. (2006b). Hrvatska sklonidba i određivanje padeža. *Metodički profili*, 3/4, 40–42.

Jelaska, Z. i Cvikić, L. (2005). Poučavanje hrvatskim padežima U Z. Jelaska (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 329–340). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelaska, Z. i Kovačević, M. (2001). Odnos glagola i imenica u ranome jezičnome razvoju, U D. Sesar i I. Vidović Bolt (ur.) *Zbornik radova II. slavističkoga kongresa* (str. 441–452). Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Jelaska, Z., Kovačević, M. i Anđel, M. (2002). Morphology and Semantics The Basis of Croatian Case. In Voeikova M. D. i Dressler, W. U. (Eds.), *Pre- and Protomorphology: Early Phases of Development in Nouns and Verbs* (pp. 177–189). *LINCOM studies in Theoretical Linguistics* 29, University of Vienna.

Klajn, I. (2006). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Kolaković, Z. (2007). Zastupljenost padeža u hrvatskome jeziku u pisanim i govornim tekstovima. *Lahor*, 2 (4), 242270.

Nazalević, I. i Korajac, A. (2010). Prag za sporazumijevanje na hrvatskome jeziku referentni stupanj, namjena, specifičnosti izrade. *Slavistički studii*, 13 (u tisku).

Novak Milić, J. (2002). Neke morfološke pogreške "stranaca" kod učenja hrvatskoga kao drugoga ili stranoga jezika, U L. Badurina, B. Pritchard, N. Ivanetić i D. Stolac (ur.) *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj Izazovi na početku XXI. stoljeća* (str. 373–401). Zagreb Rijeka: Graftrade.

Pranjković, I. i Silić, J. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Udier S. L., Gulešić-Machata, M. i Čilaš-Mikulić, M., (2006). Gramatičko-semantički pristup u obradi padeža. *Lahor*, 1 (1), 3648.

Corpus

Barešić, J. (2000). *Dobro došli 1*. Zagreb: Školska knjiga.

Čilaš Miklić, M., Gulešić-Machata, M. i Udier, S. L. (2008), *Razgovarajte s nama*. Zagreb: FF press i Hrvatska sveučilišna naklada.

Čilaš Miklić, M., Gulešić-Machata, M., Pasini, D. i Udier, S. L. (2006), *Hrvatski za početnike 1*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Grubišić, V. (1994). *Elementary Croatian 1*. Zagreb: Hrvatski informativni centar.

Hawkesworth, C. (2003). *Colloquial Croatian*. London: Routledge.

Kosovac, V. i Lukić, V. (2004). *Učimo hrvatski 1*. Zagreb: Centar za strane jezike i Školska knjiga.

Pugliese, G. (2003). *Sretan put. Trieste – Roma – Urbino*: Edizioni Goliardiche.

Živković-Mandić, J. (2003). *Horvát nyelv alapfokon*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Vesna Požgaj Hadži

Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Aškerčeva 2,
1000 Ljubljana, Slovenija, vesna.hadzi@guest.arnes.si

Maša Plešković

Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Aškerčeva 2,
1000 Ljubljana, Slovenija, masapleskovic@yahoo.com

Tomislav Čužić

Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Aškerčeva 2,
1000 Ljubljana, Slovenija, tomlavcuzic@net.hr

HRVATSKI S GRAMATIKOM ILI BEZ NJE

SAŽETAK

Kako u hrvatskome kao stranom/drugom jeziku još uvijek ne postoji usustavljen teorijsko-metodološki pristup obradi gramatičkih sadržaja, cilj je rada analizirati imeničku morfologiju u udžbenicima hrvatskoga jezika kao stranoga namijenjenima početnomu stupnju učenja, i to s obzirom na: a) redosljed obrade padeža i b) njihov didaktički/metodički prikaz. Rezultati komparativne analize pokazuju da je u udžbenicima uočljiv pomak prema komunikacijskome pristupu, ali strukturalistički pristup još uvijek nije prevladan. Što se redosljeda padeža tiče, on se više ne pojavljuje prema tradicionalnome redosljedu već proizlazi iz komunikacijskih datosti. Razlike se vide i u metodičkome instrumentariju (prikaz gramatičkih pravila, gramatički pregledi, odnos teksta i zadataka itd.) zbog različitih koncepcija pojedinih udžbenika. Zaključuje se da hrvatskome inojezičnome nedostaje Prag za sporazumijevanje na hrvatskome jeziku kao i koncept o smjernicama budućih istraživanja na nacionalnoj razini.

Ključne riječi: gramatika, hrvatski jezik kao strani, imenička morfologija, padeži, udžbenik

UVOD

Razlikujući četiri tipa gramatike, tj. lingvističku, normativnu, didaktičku odnosno pedagošku gramatiku i gramatiku usvajanja, za prva dva tipa Goetze (1990, str. 129) s pravom tvrdi da nisu primjerena nastavi stranih jezika, za razliku od didaktičke gramatike koju vidi kao svojevrsno cjedilo "znanstvenih i normativnih opisa jezika s obzirom na stajalište didaktike i psihologije učenja". Didaktička gramatika usredotočena je, između ostaloga, na uporabu jezika (komunikaciju), a ne na poznavanje i reproduciranje njegovih pravila, pridajući važnost svim jezičnim funkcijama i različitim jezičnim djelatnostima. Ona se, ističe Goetze (1990), ravna prema promjenjivim veličinama onoga koji uči, kao što su npr. starost, jezik-polazište, sociokulturna uvjetovanost, stupanj nastave, motivacija i sl.

Gramatika, shvaćena kao jezični kostur, nije fenomen koji se u učenju jezika može zaobići, a posebno to vrijedi za flektivne jezike, kakav je i hrvatski. Ima li se u vidu da je didaktička gramatika u pravilu, s obzirom na medij njezina predstavljanja, i udžbenička gramatika, problem koji se nadaje, a time i usmjerenost njegovu rješavanju, jest adekvatno strukturiranje gramatičkih sadržaja u nastavnim programima, udžbenicima i samoj nastavi s obzirom na neke od spomenutih promjenjivih veličina (varijabala), a posebice na stupanj učenja jezika. Pri tome je važno da gramatika ne bude samoj sebi svrhom, nego uklopljena u šire komunikacijske obrasce, na čemu inzistira didaktička gramatika.

GRAMATIČKI SADRŽAJI U UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA KAO STRANOGA

Jezikoslovna i glotodidaktička istraživanja inojezičnoga hrvatskoga relativno su novijega datuma. Unatoč važnim spoznajama na tom području, još uvijek ne postoji (priručna) gramatika hrvatskoga jezika za strance.¹¹ Poseban problem inojezičnoga hrvatskoga jest činjenica da nemamo ni *Prag za sporazumijevanje na hrvatskome jeziku*¹² koji bi odredio gramatički minimum za početni stupanj učenja, kao i za naprednije stupnjeve. Zato se neizvorni govornici u učenju hrvatskoga jezika mogu osloniti isključivo na tradicionalne gramatike pisane za izvorne govornike i/ili inojezičnoj nastavi prilagođene te »dostupne« udžbenike i priručnike. Kako je učenje/poučavanje gramatičkih zakonitosti preduvjet sporazumijevanja na hrvatskome jeziku, već na početnome stupnju trebaju se usvojiti neka osnovna gramatička pravila. Nameće se stoga pitanje kako predstaviti gramatičke sadržaje u nastavnim programima i udžbenicima te u samoj nastavi. Od govornika stranoga jezika, naime, očekuje se ne samo lingvističko znanje na razini gramatičke normativnosti nego i posjedovanje

¹¹ Ovdje mislimo na tip gramatike kakva je bila *Kratka gramatika hrvatskosrpskog književnog jezika za strance* Josipa Hamma (1967) i kakva je npr. *Gramatika srpskog jezika za strance* Ivana Klajna (2006) – riječ je naime o gramatikama koje ne uzimaju u obzir nijedan jezik kao ishodišni.

¹² *Prag za sporazumijevanje* (engl. *Threshold Level*) konkretan je okvir za stupanj B1 u poučavanju jezikā. Naziv okvira za B1 stupanj simbolično označuje *prag*, odnosno *granicu* između mogućnosti temeljnoga (A) i samostalnoga korisnika stranoga jezika (B). On sadrži detaljne popise mikrofunkcija (davanje i traženje informacije, obavješćavanje, raspitivanje i sl.), gramatičkih oblika, prototipnih izraza i vokabulara primjerenih stupnju B1 i dostatnih za osnovnu komunikaciju neizvornih govornika na hrvatskome jeziku (Nazalević i Korajac, 2010).

komunikacijske kompetencije. Zato se gramatički pristup, u smislu učenja tzv. deklarativnoga gramatičkoga znanja, sve više napušta u korist stjecanje komunikacijskih sposobnosti, i to podjednako među izvornojezičnim i inojezičnim govornicima. Kada je riječ o inojezičnim govornicima, najteže je svakako usvajanje imeničke (i glagolske) morfologije. Budući da se pristupi poučavanju tih gramatičkih sadržaja u inojezičnome hrvatskome razlikuju od poučavanja u hrvatskome kao prvom (materinskom) jeziku, u nastavku donosimo pregled nekih od dosad objavljenih radova vezanih uz poučavanje morfologije imenica.

IMENIČKA MORFOLOGIJA U DOSADAŠNJIM PROUČAVANJIMA

Zalažući se da sklonidba imenica, umjesto prema vrsti sklonidbe ili rodu imenica, bude predstavljena padežnim nastavcima za svaki od sedam padeža, Jelaska (2005) predlaže odmak od tradicionalnih gramatika u kojima je sklonidba prikazana posebno za svaku od četiriju vrsta imenskih riječi prema uobičajenome rasporedu padeža (NGDAVLI¹³). Sličan pristup zagovaraju i Udier, Gulešić-Machata i Čilaš-Mikulić (2006) govoreći o dubinskim i površinskim padežima te povezujući njihovu semantiku s gramatikom. Isključivo semantički pristup bio bi, po njihovu mišljenju, nesvrhovit jer bi za izražavanje jednoga značenja učenici morali usvojiti više padežnih nastavaka i time ne bi izbjegli gramatički pristup. Dugogodišnje nastavno iskustvo tih autorica pokazalo je da je na početnome stupnju učenja redosljed poučavanja NALDIGV za strance učinkovitiji negoli NGDAVLI. No autorice opisuju i objašnjavaju samo one padežne uloge koje same smatraju osnovnima¹⁴, dok je obrada drugih padežnih uloga izostala. Noviji pristupi redosljedu poučavanja padeža utemeljeni su dijelom i na rezultatima istraživanja korpusa koji pokazuju da su, s obzirom na čestotnost kao kriterij uvrštanja gramatičkih sadržaja, u tekstovima najčešće upravo imenice *a* i *e* sklonidbe (Cvikić i Jelaska, 2007), a među padežnim oblicima N, iza kojega slijede A i G; tim trima padežima u tekstovima pripada oko 80 % (Kolaković, 2007). Prema istome istraživanju V je najrjeđi, a čestota ostalih

¹³ NGDAVLI – skraćena se odnosi na gramatičku kategoriju padeža u hrvatskom jeziku: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ, instrumental

¹⁴ Rad se temelji na istraživanju provedenom za potrebe izrade programa Croaticuma – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

kosih padeža ovisi o vrsti teksta¹⁵. I prema zastupljenosti padežnih uloga (Bašić i Jelaska, 2010) N i G najfrekventniji su oblici sklonjivih riječi, a slijede A, L, I, D. Načelima poučavanja padeža posvećeno je još radova (Novak Milić, 2002; Cvikić i Jelaska, 2003; Hržica, 2005; Jelaska i Cvikić, 2005; Jelaska, 2006a; Jelaska, 2006b; Češi i Jelaska, 2007), no unatoč spoznajama proizašlima iz ovih istraživanja, sustavnoga pristupa imeničkoj morfologiji u inojezičnome hrvatskome još nema.

IMENIČKA MORFOLOGIJA U UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA KAO STRANOG

Problem i ciljevi istraživanja

Iako se uloga gramatike u različitim metodama učenja jezika mijenjala, neke su je metode potpuno isključivale), ona se danas smatra "sredstvom" za ostvarivanje komunikacije. Da bi se odgovorilo na pitanje u kakvu su suodnosu komunikacija i gramatika u poučavanju inojezičnoga hrvatskoga, nužno je analizirati koji su gramatički sadržaji i kako prezentirani u udžbenicima hrvatskoga jezika za strance u ovome je radu analiza usmjerena na imeničku morfologiju. Naime da bi se usvojio padežni sustav, treba usvojiti tipove deklinacija, nastavke, glasovne promjene koje se u pojedinim oblicima riječi pojavljuju te sintaktička značenja i funkcije pojedinih padeža. U tom se smislu u predstavljanju padežnoga sustava isprepliće više jezičnih razina: fonološka, morfo(no)loška, sintaktička, leksička i semantička. Upravo zbog kompleksnosti učenja/poučavanja padežnoga sustava hrvatskoga jezika, pogotovo za govornike neslavenskih jezika, zanimalo nas je na koji je način on predstavljen u udžbenicima hrvatskoga jezika kao stranoga, i to na početnim razinama učenja. Pri tome smo uzeli u obzir samo eksplicitnu obradu (pod implicitnom podrazumijevamo onu gramatičku jedinicu što se pojavljuje u tekstu, ali nije u gramatološkome smislu obrađena u lekciji, odnosno nastavnoj jedinici u

¹⁵ Iste rezultate, kada je o N, A i G imenica riječ, daju i tri prethodna istraživanja izvornojezičnog hrvatskog (Jelaska i Kovačević, 2001; Jelaska, Kovačević i Anđel, 2002). Zanimljivo je da nov poredak (NAGDLIV) u poučavanju padeža za izvorne govornike predlaže i *Nastavni plan i program za osnovnu školu* odobren 2008. godine. Svim je padežima, osim N, promijenjeno mjesto, a od ukupno 12 odobrenih udžbenika, 7 ih sklonidbu obrađuje prema staromu redoslijedu, a 5 prema novomu (Bjedov, 2009). Argumentaciju u prilog takvu novu redoslijedu daje nekoliko objavljenih radova (Jelaska, 2006a, b; Češi i Jelaska, 2007).

kojoj se taj tekst pojavljuje). Cilj je rada analizirati imeničku morfologiju, i to s aspekta: a) redosljeda obrade padeža u udžbenicima hrvatskoga jezika namijenjenima početnomu stupnju učenja¹⁶ i b) njihova didaktičkoga/metodičkoga prikaza u udžbenicima (metodički instrumentarij). Naša je polazna pretpostavka bila da, usprkos činjenici da se većina udžbenika deklarira kao komunikacijski, gramatički sadržaji u njima još uvijek imaju podosta (ili čak previše) strukturalističkih elementa, tj. elemenata koji nisu dovoljno komunikacijski.

Korpus istraživanja

U analizu je uključeno osam udžbenika (vidi popis u Izvorima) namijenjenih početnim stupnjevima učenja hrvatskoga jezika, od kojih je pet objavljeno u Hrvatskoj, a tri koja su objavljena u inozemstvu pisana su za govornike neslavenskih jezika. Gramatički sadržaji uvršteni su u udžbenike ili gramatičke priručnike, a zadaci za uvježbavanje gramatičkih struktura raspoređeni su u vježbenice ili same udžbenike. S obzirom na to dolazi li udžbenik samostalno ili s priručnikom s kojim čini integralnu cjelinu, postoje ove kombinacije:

- o samostalan udžbenik koji uključuje prikaz gramatičkih pravila i gramatičke vježbe, bez vježbenice: *Elementary Croatian, Učimo hrvatski 1, Colloquial Croatian, Sretan put*
- o udžbenik (s komunikacijskim vježbama, bez gramatičkih pravila) i pregled gramatike s vježbama: *Horvát nyelv alapfokon*
- o udžbenik s prikazom gramatičkih pravila i radna bilježnica (vježbenica) s pregledom gramatike na kraju: *Hrvatski za početnike, Razgovarajte s nama*
- o udžbenik s gramatičkim vježbama i gramatički priručnik, bez vježbi: *Dobro došli 1*

Već ovaj kratki pregled pokazuje koliku važnost gramatika zauzima u početnome stupnju. U morfološki (gramatički) relativno razvijenome hrvatskome jeziku ne treba niti dovoditi u pitanje treba li gramatiku poučavati, odnosno donositi li njezine sadržaje u udžbenicima hrvatskoga kao stranoga, nego u kojoj ih mjeri, kojim redosljedom i na koji način prezentirati te didaktički/metodički obraditi.

¹⁶ Zbog ograničena obima rada izostala je analiza sklonidbi i njihova redosljeda u udžbenicima.

REZULTATI I RASPRAVA

Redoslijed obrade padeža

U udžbenicima inojezičnoga hrvatskoga na različite se načine pristupa morfologiji imenica. U nastojanju da se ona što primjerenije približi polaznicima početnih stupnjeva, posebno govornicima analitičkih jezika, metodička rješenja mogu, u većoj ili manjoj mjeri, odstupati od tradicionalnih. Jedno od takvih rješenja odnosi se i na redoslijed obrade padeža. Pogledajmo rezultate analize:

Tablica 1.

U skladu s poretком padeža u tradicionalnim gramatikama **genitiv** je nakon nominativa, dakle kao drugi padež, obrađen u trima udžbenicima: *Učimo hrvatski 1*, *Dobro došli 1* i *Elementary Croatian*. U ostalim je udžbenicima predstavljen kasnije, najčešće tek dijelom mnogobrojnih uloga koje ima. U udžbenicima *Sretan put* i *Horvát nyelv alapfokon* dodijeljeno mu je treće mjesto, nakon A. *Colloquial Croatian* obrađuje ga kao četvrti padež, nakon V i A. U *Hrvatskome za početnike* pojavljuje se i eksplicitno obrađuje tek kao šesti padež, jer se on implicitno javlja već u prvoj lekciji u konstrukciji *ja sam iz + G*. U *Razgovarajte s nama* objašnjen je kao sedmi. Autorice tih dvaju udžbenika zbog složenosti, razvedenosti i nekoherentnosti njegovih uloga obrađuju ga poslije ostalih zavisnih padeža, pozicionirajući ga dalje od N. Naime G je padež koji ima najšire i najopćenitije značenje. Mjesto mu otvara najviše prijedloga, više nego uza sve ostale padeže zajedno; prema Silić i Pranjkočić (2005) s G dolazi čak 83 prijedloga, od čega 46 isključivo s G.

Razlike između tradicionalnih gramatika i pristupa padežima u udžbenicima za strance uočljive su i kada je riječ o **dativu**. Od analiziranih udžbenika nijedan osim *Elementary Croatian* nije D namijenio poziciju trećega padeža, kao što je to običaj u tradicionalnim gramatikama, nego poziciju nižu od navedene. U *Hrvatski za početnike* D je zauzeo četvrto mjesto, dok se u *Učimo hrvatski 1*, *Dobro došli 1*, *Razgovarajte s nama* i *Colloquial Croatian* objašnjava kao peti, a u *Sretan put* i *Horvát nyelv alapfokon* obrađuje se posljednji. S obzirom na to da je formalno, iako ne i funkcionalno, jednak L, u *Dobro došli 1* u istoj se lekciji zapravo prikazuju oba.

Upadljiva je tendencija udžbeničkih prikaza "pomicanje" **akuzativa** prema N. Čak dva hrvatska udžbenika, *Hrvatski za početnike* i *Razgovarajte s nama*, i dva strana udžbenika, *Sretan put* i *Horvát nyelv alapfokon* A

obrađuju odmah nakon N. U još dva udžbenika (*Dobro došli 1* i *Colloquial Croatian*) obrađen je kao treći padež, što je i dalje viša pozicija od one koju ima u tradicionalnim gramatikama. Argumentacija u korist A kao drugoga padeža u poučavanju hrvatske morfologije utemeljena je u prvome redu na njegovoj učestalosti (Jelaska i Cvikić, 2005), dakle komunikacijskim premisama. Kao izravni objekt i padež direktivnosti A je visoko frekventan. Drugi zanimljiv argument u korist njegovu pomicanju jest načelo jednostavnosti; tako npr. Jelaska i Cvikić (2005) smatraju da je A najlakše naučiti jer pri njegovu svladavanju stranci trebaju usvojiti samo dva nastavka u jednini.

Kao padež koji se u komunikacijskoj praksi pojavljuje rjeđe, **vokativ** u udžbenicima namijenjenima početnomu stupnju učenja dolazi najčešće pri kraju ili samome kraju, niže od pozicije koju ima u tradicionalnoj sklonidbenoj paradigmi. U *Horvát nyelv alapfokon* obrađen je kao pretposljednji, u dva hrvatska udžbenika (*Dobro došli 1* i *Hrvatski za početnike*) kao posljednji, dok u *Učimo hrvatski* uopće nije eksplicitno predstavljen. U *Razgovarajte s nama* i *Sretan put* stavljen je na četvrto mjesto.¹⁷ Zanimljivo je međutim da ga britanski udžbenik *Colloquial Croatian* uvodi odmah iza N. Takvo je rješenje vjerojatno u skladu s komunikacijskim pristupom, jer se V prvenstveno koristi u pozdravnim formulama i kulturološkim obrascima obraćanja te stoga što je sintaktički najsamostalniji padež. On ponajprije služi za uspostavljanje komunikacije, odnosno kao poziv sugovorniku da sudjeluje u komunikacijskome činu (Silić i Pranjković, 2005).

I **lokativ** je, kao što pokazuje ova komparativna analiza, jedan od onih padeža koji se pomaknuo prema gore na "ljestvici" udžbeničke obrade padeža u odnosu na tradicionalni padežni slijed. U udžbenicima *Hrvatski za početnike* i *Razgovarajte s nama* eksplicitno uveden je kao treći, dok je u *Dobro došli 1* i *Horvát nyelv alapfokon* obrađen kao četvrti. U *Sretan put* objašnjen je kao peti padež, a *Colloquial Croatian* i *Elementary Croatian 1* daju mu šestu poziciju koju ima i u tradicionalnoj gramatici. Kako je riječ o isključivo prijedložnome padežu, udžbenici navode prijedloge uz koje dolazi, i to najčešće uz njegovo osnovno, prostorno značenje.

Pomicanje "prema gore" vrijedi i za **instrumental** koji se obrađuje kao peti padež u dva udžbenika (*Horvát nyelv alapfokon*, *Hrvatski za početnike*), kao šesti u tri (*Dobro došli 1*, *Razgovarajte s nama* i *Sretan put*) i kao sedmi padež također u dva (*Colloquial Croatian* i *Elementary Croatian 1*).

¹⁷ Udžbenik *Razgovarajte s nama* nastavlja se na *Hrvatski za početnike* gdje je V obrađen posljednji.

Iako se, s obzirom na sinkretizam za oblike množine, može poučavati uz D i L, on se u većini udžbenika pojavljuje među posljednjim padežima.

Možemo zaključiti da je pristup sklonidbi po padežima (pojedini se padež donosi u svim rodovima i u oba broja) karakterističan za većinu udžbenika, dok je pristup prema rodovima prisutan jedino u Grubišićevu udžbeniku *Elementary Croatian*. U njemu je padežni sustav prikazan strukturalistički, kroz cjelovitu paradigmu za svaki od rodova, što nije primjereno početnoj razini učenja jezika. Unatoč tomu što nijedan udžbenik nije, uz iznimku udžbenika *Elementary Croatian*, slijedio tradicionalni poredak pri pojedinačnoj obradi padeža, oni su u tabličnim paradigmama, danima u gramatičkim prikazima na kraju udžbenika, poredani u slijedu NGDAVLI. To se može tumačiti utjecajem tradicionalne gramatike, ali i opravdati nepostojanjem gramatike za strance. Budući da se u učenju mogu osloniti jedino na gramatike namijenjene izvornim govornicima, i u gramatičkim je pregledima u udžbenicima za neizvorne govornike zadržan isti redoslijed.

Nadalje, u većini udžbenika se pri obradi sklonidbe sklonidbe *a* i *e* u jednoj lekciji obrađuje po jedan padež, i to jedninski i množinski nastavci za sve rodove, a ako se obrađuju dva ili više padeža, to je obično u funkciji razlikovanja uloga koji imaju pojedini padeži (npr. G vs. A, A vs. L, L vs. D). U sklonidbi imenica ženskoga roda koje završavaju nultim morfemom, odnosno pri sklonidbi *i* vrste, s komunikacijskoga pristupa uglavnom se prelazi na strukturalistički jer su svi padeži odmah dani u cijelosti, vjerojatno zbog jednostavnosti paradigme. Izuzmu li se nastavci za I jednine tih imenica, za koji postoji više alomorfni oblika, ostatak paradigme nije težak za usvajanje.

METODIČKI INSTRUMENTARIJ¹⁸

Gramatički sadržaji na različite su načine u udžbenicima tehnički/vizualno prikazani. Neki su sažeti u pravila, drugi doneseni u tablicama, a u pojedinim su se udžbenicima autori poslužili ilustracijama. U većini analiziranih udžbenika oni uglavnom proizlaze iz lingvometodičkih predložaka, odnosno tekstova (više ili manje uvjerljivih i uglavnom neautentičnih dijaloških formi koje simuliraju komunikacijski pristup) ili iz

¹⁸ Iako bi metodički instrumentarij udžbenika hrvatskoga inojezičnoga trebao biti posebnom temom, osvrnimo se samo ukratko na neke njegove karakteristike u analiziranome korpusu.

aktivnosti navedenih u zadacima. Na njih se ponegdje upozorava odmah nakon naslova nastavne cjeline, npr. *In this unit we will look at (Colloquial Croatian), Language points (Colloquial Croatian)* ili *Učit ćemo/Ponovit ćemo (Razgovarajte s nama)*, a češće poslije polaznih tekstova.

Gramatička pravila najčešće su objašnjena eksplicitno, a nerijetko i grafički drugačije istaknuta, npr. uz glagoljičko slovo G (*Učimo hrvatski*), uz naslov *Gramatika (Hrvatski za početnike, Razgovarajte s nama)* ili *Ponovimo: gramatika (Razgovarajte s nama)*. Prezentirana su u kratkim shematskim prikazima i posebno istaknuta određenom bojom (npr. padežni nastavci) ili prikazana u osjenčanim tablicama. Kako se udžbenici tiskani u inozemstvu uglavnom konceptijski i metodološki oslanjaju na strukturu gramatika za izvorne govornike, neki pravila vezana uz padeže ne uvode postupno, nego se odmah ili navode svi padeži (*Elementary Croatian*) ili sve posebnosti sklonidbenoga tipa (*Sretan put*). U svim su udžbenicima obrađene *a* i *e* sklonidbe (u cijelosti ili djelomično) kroz gotovo sve padeže, a *i* sklonidba tek u nekima od udžbenika (*Hrvatski za početnike, Dobro došli 1, Elementary Croatian*). Iza pravila, koja se uglavnom tiču samo padežnih nastavaka, slijede primjeri uporabe predstavljeni jednostavnim rečenicama. Njima se ukazuje na sintaksu i značenje padeža. No, ponekad je i to izostavljeno pa se, npr. u *Horvát nyelv alapfokon* u obradi L uopće ne navode primjeri za oblike množine.

U gramatičkim pregledima na kraju udžbenika ili u posebnim gramatičkim priručnicima kao dijelom udžbeničkoga kompleta na jednom su mjestu sažeti gramatički sadržaji obrađeni u lekcijama, pa tako i čitav padežni sustav, koji je predstavljen cjelovitim paradigmama prema redosljedu padeža u tradicionalnim gramatikama. Odmak od strukturalističkog poučavanja najbolje je vidljiv na primjeru gramatičkog dodatka udžbeniku *Razgovarajte s nama*. On započinje dijelom posvećenim padežnim ulogama, a u tablicama koje slijede, uz padežne nastavke i pitanja, navode se i glagoli, priloz i prijedlozi uz koje se svaki od padeža pojavljuje, te primjeri.

Unatoč težnji da se udžbenici približe komunikacijskomu pristupu, strukturalistički pristup često ipak nije prevladan, što se naročito očituje u vježbama i zadacima koji se postavljaju izvan konteksta teme pojedine cjeline odnosno samoga teksta. Naime gramatički sadržaji koji se javljaju određenoj lekciji vježbama se ne vraćaju u tekst nego samo u rečenicu, pa se time ne ostvaruje načelo da gramatička jedinica u tekstu, eksplicitno obrađena, treba i u vježbi biti vraćena u neki novi tekst.

ZAKLJUČAK

Na primjeru padežne odnosno imeničke morfologije analizirali smo pristup gramatičkim sadržajima u udžbenicima za početne stupnjeve hrvatskoga kao inojezičnoga. Možemo zaključiti da je uočljiv pomak prema komunikacijskome/funkcionalističkome pristupu i (donekle) napuštanje strukturalističkoga. U skladu je to sa zahtjevom postupnosti što ga nalaže didaktička gramatika koja uzima u obzir komunikacijsko načelo. Slijed padeža više ne robuje shemi tradicionalne strukturalističke gramatike jer obrada proizlazi iz komunikacijskih zadanosti. Samo su u jednom udžbeniku padeži predstavljeni prema redoslijedu tradicionalnih gramatika, a u ostalima njihov redoslijed slijedi drukčija načela.

Analiza je također pokazala velike konceptijske razlike među udžbenicima, što je i razumljivo s obzirom na činjenicu da su oni nastali iz konkretnih nastavnih potreba različitih institucija u kojima hrvatski ima različit status i različit broj sati, pa su i gramatički sadržaji odabrani i predstavljeni u skladu s time. Zato neki od njih donose pregled relativno pojednostavljenih gramatičkih pravila, nastalih najčešće po uzoru na gramatike namijenjene izvornim govornicima, a manje vode računa o stvarnim potrebama svojih korisnika. Osim toga, moramo biti svjesni činjenice da je nemoguće napisati univerzalni udžbenik koji bi zadovoljio sve potrebe učenja/poučavanja u Hrvatskoj i na stranim sveučilištima (spomenimo npr. samo razliku između neslavenskoga i slavenskoga govornoga područja, gdje je početna razina razumijevanja i pasivnoga znanja među studentima vrlo visoka).

Neosporno je da je u poučavanju inojezičnoga hrvatskog prijeko potrebno što prije izraditi *Prag za sporazumijevanje*, kao i gramatiku i/ili priručnik namijenjen neizvornim govornicima koji bi mogao zadovoljiti komunikacijske potrebe što širega kruga korisnika. Osim toga trebalo bi razraditi smjernice budućih istraživanja, i to na načelima sustavnoga i planskoga zajedničkoga rada svih onih koji se bave inojezičnim hrvatskim (na što već odavno upozoravamo). U tom se smislu nadamo da će rezultati analize ovoga rada dobro doći budućim autorima udžbenika za hrvatski kao inojezični.